
VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ DERSİ
ÖĞRETMENLERİNİN NİTELİKLERİ VE
KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER: ERZİNCAN İLİ
ÖRNEĞİ

Sevim GÜVEN*
Yrd.Doç.Dr. İ. Fevzi ŞAHİN**

Özet:

Okulun ve öğretmenlerin kapasitelerinin öğrencilerin deneyimlerinde belirleyici faktör olduğu gerçeğinden hareketle, bu çalışmada İlköğretim II. kademedeki okutulmakta olan "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" dersini yürüten öğretmenlerin nitelikleri ve dersle ilgili karşılaştıkları problemlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılında Erzincan ilinde, İlköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler oluşturmaktadır. İlgili literatür taranarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket 69 öğretmene uygulanmıştır. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğretmenlik eğitimleri süresince vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili herhangi bir ders almadıklarını ve bir hizmet içi kursa da katılmadıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca, müfredatın amacıyla uygulama arasında önemli bir boşluk olduğu ortaya çıkmıştır.

---

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği A.B.D, Tokat

** Atatürk Üniversitesi, K.K.Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D, Erzurum

---

Abstract

Having recognized the capacity of schools and teachers as the key determinants of student's experiences, the aim of this study was to search out the problems and the qualities of the middle grades teachers who instruct Citizenship and Human Rights courses in Turkey. The subjects of the study were the Middle Grade teachers implementing Citizenship and Human Rights Education courses in the Fall and the Spring semesters of 2001-2002, in Erzinan area. By using relevant literature, a questionnaire was developed by the researcher and administered to 69 teachers. A great majority of the teachers reported that they did not take any citizenship and human right course during their education nor did they participate in any-service training program. We also found that there was a significant gap between curriculum intentions and implementation.

VATANDAŞLIK VE İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ DERSİ
ÖĞRETMENLERİNİN NİTELİKLERİ VE
KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER: ERZİNCAN İLİ
ÖRNEĞİ

Qualities And The Problems Of Teachers Of Citizenship And
Human Rights Course : Erzincan City Sample

GİRİŞ

Her siyasal sistemin kendine özgü bir “vatandaş” tanımı veya anlayışı vardır, bu nedenle ülkelerin eğitim sistemleri büyük ölçüde egemen siyasal sistemin arzuladığı bireyler yetiştirmeye çalışır. Totaliter sistemler katı anlayışa dayalı, tek yönlü düşünen, kolayca boyun eğebilecek, bireysel özgürlüklerini başkalarına devretmiş vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlarlar. Demokratik toplumlarda ise eğitimin amacı gerek evrensel boyutta, gerekse kendi ülkesinin bir vatandaşı olarak temel hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan, bunları etkin bir biçimde kullanan, başkalarının hak ve özgürlüklerini koruyan, bilinçli, hoşgörülü, çok yönlü ve eleştirel düşünebilen; çevresine, ülkesine, toplumuna ve tüm insanlara karşı yükümlülüklerini bilen ve bunları yerine getiren; katılımcı ve sorumlu vatandaşlar veya bireyler yetiştirmektir. Bu niteliklere sahip bireyler yetiştirmek demokratik bir eğitimin en temel amaçlarından biri olarak okul programları içinde her dersin genel amaçlarından biri olmasına karşın, bu amaç her kademedeki vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin doğrudan doğruya üstlendiği bir özel amaçtır.

İnsan hakları eğitimi hakkı, uluslararası belgelerde ‘insan hakkı’ olarak açıkça yer almasa da kişinin bilme hakkı ve kişi hak ve özgürlüklerine saygı ilkesi insan hakları eğitiminin temelini oluşturur. İnsan hakları eğitimi hakkı uluslararası arenadaki yazılı hukukta ayrı bir hak olarak yer almamasına karşın insan hakları eğitimi ve öğretimiyle ilgili sözleşme, tavsiye kararı, toplantı ve kongreler insan hakları eğitimi tüm ülkelerin eğitimsel bir yükümlülüğü olarak ortaya koymuştur (Gülmez, 1998). İnsan

Hakları Evrensel Bildirgesi'nin başlangıç bölümünde, insan haklarına saygıyı geliştirmede eğitim ve öğretimin yeri vurgulanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ise Avrupa Konseyi'ne üyeliğin temellerinden biri olan insan haklarına saygı ve kişisel açıdan hakların bilinmesi hakkı, devletler açısından da öğretim ve eğitim yoluyla tanıtılması yükümlülüğünü içerirken Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin de 42. maddesinde Sözleşme' de yer alan haklara ilişkin tüm ilkelerin, hem çocukları hem de yetişkinlerin öğrenmesi ve bunlara öğretilmesi gereği belirtilmiştir (Akyüz, 2000). İnsan hakları eğitiminin açık bir dille ifade edildiği UNESCO'nun, Tavsiye Kararını' da öncelikle insan hakları ile ilgili kavramlar tanımlanarak insan hakları eğitimine küresel bir bakış açısı ile yaklaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Öğretim Kararı, insan haklarını çok geniş bir tabana yayarak vermeyi, bu doğrultuda da yüksek öğretim dahil olmak üzere tüm eğitim düzeylerinde, askeri ve sivil kuruluşlarda, gerekirse hizmet içi eğitim olanaklarını da kullanarak insan hakları eğitiminin verilmesini öngörmektedir. Avrupa Konseyi, Okullarda İnsan Hakları Öğretim ve Öğrenimi Tavsiye Kararı'nda insan haklarına ilişkin kavramların erken yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğini ve demokratik değerlerin korunması için hoşgörülülük ve şiddetten uzak gençlerin yetiştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler ,1995-2004 yılları arasında İnsan Hakları Eğitim On Yılı olarak, ilan etmiştir. Bu süreç içinde insan hakları eğitimine ilişkin daha önce saptanan amaçların planlı şekilde üye devletlerce uygulanması istenmiştir. İnsan Hakları Öğretimi Uluslararası Kongresi (Viyana) , İnsan Hakları Öğretimi Bilgi ve Belge Uluslararası Kongresi (Malta), İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Uluslararası Kongresi (Montreal), İnsan Hakları Dünya Konferansı Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı (Viyana) gibi uluslararası bildiriler ve toplantılar insan hakları eğitiminin önem ve gerekliliğinin kavranması, eğitim sistemleri içinde insan hakları eğitimine yer verilmesi bakımından önemli katkılar sağlamışlardır (Kepenekçi, 2000).

Bu gelişmeler doğrultusunda, sivil toplum örgütlerinin de önemli katkılarıyla, bir çok ülke insan hakları eğitimi ve insan haklarının

korunmasına yönelik önemli adımlar atarak eğitim sistemleri içine “insan hakları” dersine yer vermeye başlamıştır. Mevcut eğitim sistemimizde de ilköğretim okullarında 7. ve 8. sınıflarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Mayıs 1998'de yayımladığı İlköğretim Okulu Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (VİHE) dersi öğretim programı uygulama birliğini sağlamak adına önemli bir adım olmuştur.

Demokrasi ve insan hakları eğitimi, özgür, etkin ve katılımcı yurttaş kimliği kazanmış, demokrasinin, hak ve özgürlüklerin bilincinde olan ve onları kullanmasını ve korumasını bilen bireylerin etkin olduğu toplumlar oluşturmanın en temel yolu olarak nitelendirilmesi yanlış değildir (D.E.K, 1998) İnsan haklarının korunması ve yaşama geçirilmesi için kişilerin insan haklarının farkında olmaları, onları kullanma ve korumayı içtenlikle istemeleri, bu hakların neden korunması gerektiğinin bilincine vararak benimsemeleri yönünde eğitim gereklidir. İnsan hakları eğitimi; insan haklarına saygıyı gerçekleştirmeyi, insan haklarını kullanma ve korumayı, demokrasiyi iyi bir yaşam biçimine dönüştürmeyi, ihtiyaç duyulan “özgür, etkin ve katılımcı yurttaş” yetiştirme açısından son derece önemlidir. Güncel olaylar hakkında bilgiye sahip olma, topluma katılma, sorumluluk kabul etme, başkalarının mutluluk ve refahı için saygı duyma, ahlaki davranışa sahip olma ve yurtseverlik gibi nitelikler ise en temel “iyi yurttaş” nitelikleridir (T. L. Dynneson, 1992). Bütün bu nitelikleri kazandırmada önemli rolü bulunan öğretmenlerin, dersi tek düzelikten çıkartarak yaşamla doğrudan ve gerekli bağları kurabilen, disiplinler arası, katılımcı, karşılıklı etkileşime dayanan, otoriter olmayan bir çevrede sürdürülen, sosyal farklılıklar içinde birliği, sosyal bütünlük içinde farklılıkları tanıtan ve kavratılan bir eğitim sürdürebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve niteliklere sahip olmaları beklenir.

Kuşkusuz eğitimin etkililiği, eğitsel amaçların planlanan düzeyde gerçekleştirilmesine bağlıdır. Her dersin öğretiminde sınıf ortamı okulun örgütlenişi ve atmosferi, öğretmenlerin nitelikleri etkililiği artırmayı sağlayan önemli faktörlerin başında gelir (Kepenekçi, 2000). Ancak her şartta dersi en etkili kılacak olan öğretmenin kendisidir. Bu nedenle, VİHE

ve öğretimini doğrudan üstlenecek öğretmenlerin bu alanda gerekli bilince, bilgi ve beceriye sahip olmaları, insan haklarına saygılı, yurttaşlık hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, özgürlüğe ve demokrasiye inanan bireyler yetiştirebilmeleri yalnızca demokratik eğitimin genel amacına ulaşması için değil, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin özel amaçlarının karşılanabilmesi için son derece önemlidir

İnsan hakları eğitiminin öneminden hareketle, insan hakları eğitimi üstlenecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili konulara uluslararası belgelerde de yer verilmiştir. UNESCO' nun, Uluslar Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitim ve İnsan Haklarına Ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Tavsiye Kararı' da insan hakları alanında eğitim verecek "Eğitimcilerin Yetiştirilmesi" hususunda önerilere yer verilmiştir. Avrupa Konseyi, Okullarda İnsan Hakları Öğretim ve Öğrenimi Tavsiye Kararı'nın ek kararında insan hakları eğitimi üstlenecek öğretmenlerin yetiştirilmesi konusunda ayrı bir başlık oluşturulmuştur. Kararda lisans eğitimi sırasında insan hakları eğitimi almanın gerekliliği vurgulanmıştır. İnsan Hakları Öğretimi Uluslararası Kongresi'in de (Viyana) insan hakları öğretmenlerini yetiştirilmesi hususunda bölgesel düzeyde programları hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Malta Kongresi'nde, insan hakları eğitimi veren kişilerin yetiştirilmeleri ve güvenli bir şekilde çalışmalarını için ayrı bir başlık altında önerilerde bulunulmuştur (Kepençi. 2000).

VİHE ilişkin ulusal ve uluslar arası alanda artan bir ilginin varlığına karşın konuyla ilgili çalışmalar henüz yeterli düzeye ulaşmamıştır. Kerr'in ifade ettiği gibi, "hem sınıflarda hem de diğer ortamlarda, vatandaşlık eğitimi konusunda gerçekte okullarda ne olup bittiğine ilişkin çok az bilgiye ve anlayışa sahibiz" (2000, s: 16). Yapılan çalışmalar, demokratik ülkelerde bile vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin ülkenin siyasal, sosyal ve kültürel yapılarına göre önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur (Morris, 2001). Okulun ve öğretmenlerin kapasitelerinin öğrencilerin deneyimlerinde belirleyici faktör olduğu göz önünde bulundurulunca ülkemizde ilgili dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin eğitimsel nitelikleri, bilgileri, becerileri ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin çalışmaların

son derece önemli olduğuna inanıyoruz. Bu çalışmanın amacı söz konusu boşluğu gidermeye yönelik bir katkı sağlamaktır.

Araştırmada “İlköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıf VİHE Dersine Giren Öğretmenlerin Nitelikleri ve Karşılaştıkları Problemler”e ilişkin sorunlara cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda haftada 1 saat okutulmakta olan VİHE dersini veren öğretmenlerin sahip oldukları eğitimsel nitelikler araştırmak ve karşılaştıkları problemleri ortaya koymak, elde edilen verilerin neticesinde çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla aşağıdaki bulgular ve veriler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1- Erzincan ili ve ilçelerinde “VİHE” dersini veren öğretmenlerin;

- a) Yaş ve cinsiyetlerine ilişkin bulgular
- b) Öğretmenlerin kıdemlerine ilişkin bulgular
- c) Öğretmenlerin mezun oldukları bölümlere ilişkin bulgular
- d) Vatandaşlık ve İnsan Hakları ile ilgili öğrenimleri sırasında ders alıp almadıklarına ilişkin bulgular
- e) Öğretmenlerin bu dersi ne kadar zamandır yürüttüğüne ilişkin bulgular.
- f) Öğretmenlerin bu alanla ilgili hizmet içi faaliyetlere katılım katılmadığına ilişkin bulgular.

2- Öğretmenlerin anket maddeler hakkındaki görüşleri.

METOD

Araştırmanın Evreni/Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2001-2002 eğitim-öğretim yılı Erzincan il merkezi ve ilçelerinde İlköğretim 7. ve 8. sınıf VİHE dersini yürüten öğretmenler oluşturmaktadır. Literatür taranarak oluşturulan anket öncelikle üç farklı okula gönderilip öğretmenlerin ankete verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından toplam 77 okula anket gönderilmiş olup, 59 okuldan 70 öğretmen anketi cevaplamıştır. 70 anketten 1 tanesi eksik bilgilerden dolayı geçersiz sayılmış olup, 69 anket üzerinde

değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada evren üzerinde çalışıldığı için örneklem alınmamıştır.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen “VİHE Dersi Araştırma Anketi” kullanılmıştır. Öncelikle araştırma anketinin geliştirilmesi için literatür incelenmiş ve uzman görüşleri geçerli kanıt sayılmıştır. Anketi cevaplayanların görüşleri likert tipi 5’li değerlendirme ölçeği kullanılarak ölçülmüştür.

Kesinlikle Katılıyorum	= 5	(4.20-5.00)
Katılıyorum	= 4	(3.40-4.19)
Kararsızım	= 3	(2.60-3.39)
Katılmıyorum	= 2	(1.80-2.59)
Kesinlikle Katılmıyorum	= 1	(1.00-1.79)

Ayrıca anketin sonuna açık uçlu bir soru konularak niteliksel veriler de saptanmak istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma bulguları SPSS 10.0 For Windows İstatistik Programı kullanılarak işlenmiş ve değişkenlerin özelliklerine göre, görüşlerdeki sıklık farklarına f, %, teknikleri ile bakılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %72.5’i erkeklerden, %27.5’i kadınlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 66.7’si 20-30 yaşlarında, %24.6’sı 31-40 yaşlarında, %8.7’i 41-50 yaşlarındadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %53.6 sı (0-5) yıl, %34.8’i (6-10) yıl , %1.4’ü (11-15) yıl, %4.3’ü (16-20) yıl, %5.8 (21ve daha fazla) hizmet yılına sahip oldukları görülmektedir.

VİHE dersine giren öğretmenlerin % 39.1 ‘ini (27) Tarih, % 29’ını Coğrafya, % 26.1’ini (18) Sosyal Bilgiler, %2.9’unu (2) Edebiyat, %2.8’ini Türkçe ve diğer branşlar oluşturmaktadır.

VİHE dersini yürüten öğretmenlerin % 26.1’i 1 yıldan beri, % 21.7’si 2 yıldan beri, %13’ü 3 yıldan beri, %8.7’si 4 yıldan beri, %10.1’si 5

yıldan beri, %13'ü 6 yıldan beri, %2.9'u 7 yıldan beri, %1.4'ü 8 yıldan beri, %1.4'ü 10 yıldan beri ve %1.4'ü 15 yıldan beri bu dersi yürütmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden %89.9'u, fakülte eğitimleri sırasında bu derse ait herhangi ders almamış olup sadece %10.1'nin ders aldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (% 79.7'si) bu dersle ilgili bir faaliyete katılmamıştır. Ancak %20.3'nün bu dersle ilgili faaliyete katıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Bu Dersi Yürüten Öğretmenlerin Ölçek Maddelerine İlişkin Görüşlerine Ait Bulgular

5= Kesinlikle Katılıyorum 4= Katılıyorum 3= Kararsızım 2= Katılmıyorum 1= Kesinlikle Katılmıyorum		5		4		3		2		1		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde kullanılmak üzere tahsis edilen araç-gereçler yeterlidir.	2	2.9	10	14.5	4	5.8	32	46.4	21	30.4	69	100
2	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planının uygulanması konusunda herhangi bir problemim yoktur.	3	4.3	27	39.1	8	11.6	26	37.7	5	7.2	69	100
3	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi planlarının geliştirilmesi konusunda herhangi bir problemim yoktur.	2	2.9	24	34.8	8	11.6	29	42.0	6	8.7	69	100
4	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde farklı öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilmekteyim.	6	8.7	35	50.7	7	10.1	19	27.5	2	2.9	69	100
5	Fakültede alınan bu alandaki dersler dersin öğretimi açısından beni yeterince desteklemektedir.	2	2.9	6	8.7	10	14.5	26	37.7	25	30.6	69	100
6	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde gezi, gözlem ve inceleme açısından yeterli olanaklara sahibim.	1	1.4	5	7.2	1	1.4	37	53.6	25	36.2	69	100
7	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi konuları öğrenci seviyesine uygundur.	4	5.8	21	30.4	8	11.6	24	34.8	12	17.4	69	100
8	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile diğer dersler arasında bağlantı kurabilmekteyim.	7	10.1	49	71.0	5	7.2	6	8.7	2	2.9	69	100
9	Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi alanında yenilikleri kolayca takip edebiliyorum	4	5.8	17	24.6	12	17.4	31	44.9	5	7.2	69	100
	Öğrenciler bu dersle ilgili kavramları		23.2	30	43.5	3	4.3	16	23.2	4	5.8	69	100

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretmenlerinin Nitelikleri ve Karşılaştıkları Problemler:
Erzincan İli Örneği

10	öğrenmekte güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.	16											
11	Dersler sadece sınıfta işlenmemektedir.	2	2.9	23	33.3	4	5.8	26	37.7	14	20.3	69	100
12	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini daha etkili ve verimli yürütebilmek için özel donanımlı, laboratuvar türü bir dersliğe ihtiyaç duymaktayım.	13	18.8	29	42.0	10	14.5	13	18.8	4	5.8	69	100
13	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin konuları ile yakın çevre ilişkisini kolayca kurabilmekteyim.	5	7.2	41	59.4	8	11.6	13	18.8	2	2.9	69	100
14	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi müfredatı programının uygulanması için ayrılan süre yeterlidir.	4	5.8	22	31.9	7	10.1	25	36.2	11	15.9	69	100
15	Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanabilmekteyim.	4	5.8	35	50.7	4	5.8	20	29.0	6	8.7	69	100
16	Bu dersin yürütülmesi ile çeşitli rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duyuyorum.	10	14.5	40	58.0	7	10.1	9	13.0	3	4.3	69	100
17	Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda ders hedeflerini gerçekleştirme sıkıntı çekiyorum.	13	18.8	36	52.2	3	4.3	15	21.7	2	2.9	69	100
18	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi ile ilgili ölçme aracı geliştirmede sıkıntı çekiyorum.	8	11.6	31	44.9	6	8.7	20	29.0	4	5.8	69	100
19	Öğrenciler, derste edindiği davranışları günlük yaşantılarında da sergileyebilmektedir	2	2.9	24	34.8	8	11.6	30	43.5	5	7.2	69	100
20	Dersin amacı ile öğrencilerin derslerini yürüten diğer öğretmenlerin tutumu çelişmektedir.	8	11.6	19	27.5	17	24.6	19	27.5	6	8.7	69	100
21	Dersin amacı ile okul yöneticilerinin tutumu çelişmektedir.	5	7.2	17	24.6	14	20.3	25	36.2	8	11.6	69	100
22	Aile yapısı, aile içi ilişkiler dersin amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir.	20	29.0	32	46.4	9	13.8	8	11.6	-	-	69	100

Bu anketin 22 test maddesinin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerin alınmasında 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara sonucunda maddeler, katılıp katılmama oranlarına göre kesinlikle katılıyorumdan kesinlikle katılmıyorum doğru sıralanmıştır.

a) Katılma Eğiliminin Gösterildiği Görüşler:

- Aile yapısının, dersin amaçlarının yerine getirilmesini engellediği düşüncesi.
- Bu dersle diğer dersler arasında bağlantı kurulabildiği,

- Bu dersle ilgili rehberlik faaliyetine ihtiyaç duyulması
- Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda hedeflerin gerçekleştirilmesinde sıkıntı çekiliyor olması,
- Öğrencilerin dersle ilgili kavramları öğrenmede güçlük çekmesi.
- Bu dersle ilgili farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı.
- Bu dersle ilgili özel bir laboratuara ihtiyaç duyulması,
- Bu dersle yakın çevre arasında ilişki kurulabildiği.
- Dersin işlenişinde farklı kaynaklardan yararlanılabildiği,
- Dersin amacının, diğer derslerin öğretmenlerinin davranışları ile çelişmesi.

b) Katılmama Eğiliminin Gösterildiği Görüşler

- Bu dersin planının uygulama konusunda problem olmadığı.
- Planın geliştirilmesi konusunda problem olmadığı,
- Davranışların günlük yaşamda sergilenebilmesi.
- Dersin amacının okul yöneticilerinin davranışlarıyla çelişmesi düşüncesi.
- Bu alandaki yeniliklerin takip ediliyor olduğu.
- Konuların seviyeye uygun olduğu.
- Derse ayrılan sürenin yeterli olması,
- Derslerin sınıf dışında da işleniyor olduğu.
- Bu dersin işlenişinde kullanılmak üzere tahsis edilen araçların yeterli olduğu.
- Fakültede bu alandaki alınan derslerin yeterli olduğu.
- Bu dersle ilgili, gezi gözlem inceleme açısından yeterli olanaklara sahip olunduğu.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersini Yürütülmesine İlişkin Niteliksel Bulgular

Bu dersle ilgili problemleri ortaya koymak amacıyla hazırlanan anketin en son kısmında açık uçlu bir soru bırakılarak, öğretmenlerin derse

ilişkin farklı görüşlerini niteliksel olarak tespit etmek amaçlanmıştır. Alınan cevaplar anketin niceliksel kısmıyla paralellik arz etmektedir. Dersin yürütülmesine ilişkin diğer sorunlar şu başlıklar altında toplanmıştır.

- Dersin konuları Batı kaynaklı olup, kitaptaki bilgiler günlük hayatla çelişmektedir.
- 7. sınıf müfredat programı çok ağır bulunmaktadır.
- Derste yabancı kelimeler çok fazladır.
- Milli kültürümüzün vatandaşlık ve insan hakları konusundaki unsurlarına, konular arasında daha fazla yer verilmelidir.
- Konular daha basit ve daha güncel olmalıdır..
- YİBO'da öğrencilerin ders kitaplarının yetersizliği dersin yürütülmesinde problemler doğurmaktadır.
- Öğrencilerin aile içi ilişkilerinin dersin amaçları ile farklı olması dersin verimli geçmesini önemli oranda engellemektedir.
- Ders için kullanılan kitapların dili daha somut hale getirilip, öğrencilerin ilgilerini çekecek konuları içermesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Erzincan İl Merkezi, belde ve ilçelerinde VİHE dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenlerin “ cinsiyetlere göre oranları, yaşları, hizmet yılı, mezun olduğu bölüm, VİHE dersini ne kadar zamandan beri yürüttüğü ve fakülte eğitimi sırasında bu alanla ilgili dersleri alıp almadığı ve bu alanla ilgili faaliyetlere katılıp katılmadığı” araştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1- Araştırmanın Demografik Verilerine İlişkin Sonuçlar .

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin, %72.5'ini erkekler, %27.5'ini kadınlar oluşturmaktadır.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin %66.7'si 20-30 yaş arası, %24.6'sı 31-40 yaş arası %8.7'si de 45-50 yaş arasındadır.

- Öğretmenlerin, hizmet yılı gurupları dağılımına göre öğretmenlerin dörtte ikisi 0-5 yıllık hizmet yılı gurubuna dahildir
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun oldukları alana ait bulgulara göre Tarih öğretmenleri % 39.1'lik oranda olup, Coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri %29 ve %26.1'lik oranı oluşturmaktadır.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin %89.9'luk oranı bu alanla ilgili herhangi bir ders almadıklarını belirtmişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin %79.7'lik oranı bu alanla ilgili herhangi bir faaliyete katılmadıklarını belirtmişlerdir.

2- VİHE dersini yürüten öğretmenler ders için sağlanan araç-gerecin ve gezi gözlem olanaklarının “ yeterli olmadığını” bildirmişlerdir.

3- VİHE dersini yürüten öğretmenler ders planını uygulama ve geliştirmede ve dersin hedeflerini gerçekleştirmede ve dersle ilgili ölçme aracı geliştirmede problem yaşadıklarını bildirmişlerdir.

4- Bu dersi yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler, fakülte eğitimleri sırasında bu alanla ilgili eğitim alınmadığı veya alınan eğitimin yetersiz olduğu görüşündedirler.

5- Öğretmenlerin, VİHE dersi konularının seviyeye uygun olmadığı görüşündedirler.

6- Araştırmaya katılan öğretmenler VİHE alanıyla ilgili yenilikleri takip edemediklerini bildirmişlerdir.

7- Araştırmaya katılan öğretmenler, VİHE dersi öğretim programına ayrılan sürenin yeterli olmadığı görüşündedirler.

8- Öğretmenler, VİHE dersini yürütmekle ilgili rehberlik faaliyetine ihtiyaç duyduklarını bildirmişlerdir.

9- Öğretmenler, öğrencilerinin VİHE dersinin amaçlarını, günlük yaşamlarında davranışa dönüştüremediği görüşündedirler

10- Araştırmaya katılan öğretmenler, dersin amacı ile, diğer ders öğretmenlerinin davranışlarının ve aile yapısının çeliştiği görüşündedirler.

11- Ders kitaplarının içerik ve dil bakımından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

- 1) VİHE dersini yürütmekle görevlendirilmiş öğretmenler hizmet içi eğitime tabi tutulmalıdır.
- 2) VİHE dersinin hedefleri yeniden düzenlenmelidir.
- 3) VİHE dersinin konuları ve kitapları gözden geçirilmeli, öğrenci seviyesine uygunluğu sağlanmalıdır. Vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili kültürel değerlere sıklıkla yer verilmelidir.
- 4) Öğretmenlere, gezi gözlem olanakları sağlanarak dersin sınıf dışı ortamlarda da işlenmesini sağlayacak durumlar oluşturulmalıdır.
- 5) Öğretimde ders için ayrılan sürenin yetersiz olduğu görüşü göz önüne alınarak dersin kredisi arttırılmalıdır.
- 6) VİHE alanında yapılan yeniliklerin öğretmenler tarafından takip edilebilmesi için imkanlar sağlanmalıdır.
- 7) VİHE ile ilgili akademik çalışmalar teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Emine.** Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Güvenliği ve Korunması, MEB Yayınları, Ankara: 2000
- D.E.K** (Demokratik Eğitim Kurultayı) Eğitim – Sen, Volkan Matbaası, Ankara: 1998
- DYNNESON, Thomas L.** *What Does Citizenship Mean to Students” Social Education*, 56 (1), s. 55-58: 1992
- GÜLMEZ, Mesut.** Belgelerle İnsan Hakları Eğitimi Birleşmiş Milletler Onyılı , TODAİE, İnsan Hakları Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara: 1996.
- KEPENEKÇİ, Yasemin.** İnsan Hakları Eğitimi, Anı Yayıncılık, Ankara: 2000.
- KERR, D.** “*Citizenship Education: An International Comparison Across 16 Countries*”, AERA Annual Meeting, New Orleans: 2000.
- MORRIS, P. ve COGAN, J.,** *A Comparative Overview: Civic Education Across Six Societies*, International Journal of Educational Research: 2001.